

Големият майстор на българската подводна фотография

Васил Големански

Филмът е реализиран благодарение на едно изобретение на неговия автор, съвместно с френския инженер Емил Ганъян (Emile Gagnan) още през 1943 г. – аквалангът, който позволява на човека да прониква за по-продължително време на по-големи дълбочини в морските бездни. На света, в един приятен научнопопулярен стил, за първи път бе показано изключителното богатство от форми, цветове и живи морски организми, обитаващи моретата и океаните на нашата планета. Филмът и неговият автор бяха високо оценени и веднага получиха най-престижни световни награди – „Златната палмова клонка“, „Оскар“ и безброй други. Но неговият най-голям принос за опознаването на необикновения подводен жив „свят на мълчанието“ е, че той привлече вниманието и насочи стотици нови изследователи и природолюбители

През 1956 г. един пионерен цветен научнопопулярен филм привлича вниманието и поддържа интереса за десетилетия на огромна част от съвременното човечество. Това е легендарната лента на бележития френски изобретател, мореплавател и член на Френската академия на науките Жак-Ив Кусто (Jacques-Ives Cousteau) – „Светът на мълчанието“ („Le Monde de silence“).

към морските дълбини чрез разкриването на тяхното биологично разнообразие и обръна внимание за неотложната необходимост от неговото опазване за бъдещите поколения.

Един от младите хора в България, гледал филма на Жак-Ив Кусто като

ученик и останал силно впечатлен от него е Любомир Клисуров. *“Бях 13 годишен, когато за първи път гледах филма на Жак-Ив Кусто „В света на мълчанието“; имаше седмица на френското кино във Варна. ...Беше толкова впечатляващо, че направо полудях от видяното. ... Сън не ме ловеше седмици наред”,* разказва години по-късно Л. Клисуров в едно интервю. Силният интерес към морето и неговия подводен свят го завладява за целия му по-сетнешен живот и той става един от „най-запалените“ морски фотографи и активен изследовател на подводния свят на Черно море.

А ето и кратката „визитна картичка“ на нашият забележителен изследовател и фотограф. Роден е в София на 17.X.1943 г., но скоро семейството му се премества във Варна. Средно образование завършва в Техникума по механотехника в града. В началото на 60-те години и у нас започва активно развитие на леководолазния спорт и се организират първите леководолазни курсове във Варна и Бургас. Младият Л. Клисуров завършва един от тях - организиран през 1961 г. във Варна. Десет години по-късно той е вече инструктор леководолаз, а през 1981 г. е удостоен и с най-високата инструкторска водолазна степен в България.

Висше техническо образование Л. Клисуров завършва през 1967 г. във Висшия минногеоложки институт в София и от следващата година постъпва на работа в Института по океанография и рибно стопанство във Варна, известен като „Аквариума“. Тук

Нашият знаменит подводен фотограф Любомир Клисуров в „пълно бойно въоръжение“

Конската актиния (*Actinia equina*) е чест обитател по крайбрежните скали и камъни на Черно море

Ктенофората *Mnemiopsis leidy* е нашественик в Черно море от Атлантическия океан, проникнал в него в началото на 80-те г. на 20 в.

Белодробната медуза (Rhizostoma pulmo) е най-едратата черноморска медуза, която може да се види пред нашите брегове

Медузна форма на черноморския вид Mferisia taetotica

се организира специална Лаборатория за подводни изследвания, в която се разгръща и любовта на амбициозния инженер към подводната фотография и изследователска дейност „под водата“. През 1968 – 1970 г. той е един от участниците в научния експеримент в подводния обитаем дом „Шелф-1“, а 2 години след това, през 1972 – 1973 г. е стипендиант на ЮНЕСКО в САЩ и участва в разработването на научни проблеми, свързани с продължителното пребиваване на човека под водата. В САЩ той се сдобива с първия си подводен фотоапарат „Никонос – I“ и завършва специален курс по пещерно водолазно дело. А през 1973 – 1974 г. участва като акванавт и в експеримента със съветската подводната обитаема лаборатория – „Черномор“, в която живее и работи в продължение на 3 седмици и прави подводни снимки на дълбочина до 20 м. в Черно море.

Няколко години по-късно, след създаването на Института по океанология към БАН в гр. Варна, от 1975 г. инж. Л. Клисуров и група сътрудници от „Аквариума“ преминават

към новия институт, където научната и проучвателска дейност в Черно море са значително разширени в нови области на науката, а институтът разполага и с по-съвременен изследователски кораб, миниподводница, морска проучвателска екипировка и апаратура. Като сътрудник в Института по океанология Л. Клисуров проявява голяма активност, сдобива се с нов модерен подводен фотоапарат „Никонос-V“ и разгръща в още по-голяма степен таланта си на подводен изследовател и фотограф. Едно от най-забележителните му постижения през тези години е откриването и заснемането за първи път в българското крайбрежие на Черно море на два атлантически инвазивни видове, определени и идентифицирани благодарение на тези снимки от колегата му проф. Асен Консулов – ктенофорите Мнемипсис лейди (*Mnemiopsis leydii*) (1986 г.) и Берое овата (*Beroe ovata*) (1997 г.), които станаха широко известни на българските биолози и еколози с неочакваното си екологично въздействие в черноморската екосистема.

С натрупването на годините Л. Клисуров работи и фотографира все по-активно. Освен в Черно море, той снима и в Средиземно море, Карибско море, Индийския океан и Червено море, които са обитавани от много по-богата и разнообразна подводна фауна и флора. Със свои фотоси участва в редица международни прояви и конкурси в Малта (1992), Тунис (1994), Египет (1995), Малдивски острови (1997) и други. А за българските и чуждестранни любители на природата, морето и подводния свят е организиран и самостоятелни изложби в Художествената галерия във Варна (1992, 1997), Университета на Мурсия (Испания, 1996), Галерия „Крига“ в София (1998) и залите на Българска академия на науките (1998) и др. Има общо 11 самостоятелни изложби в България и чужбина, а негови подводни фотографии са публикувани в голям брой национални и международни книги, научни монографии, списания, алманахи и др. Сред тях са: „Сто години подводна фотография“

(Люксембург, 1993), „България – природно наследство“ (София, 1996), „Biological Diversity of the Black Sea“ (United Nations Publications, New York, 1997), „Black Sea Biological Diversity, Bulgarian National Report“, (United Nations Publications, New York, 1998), Алманах „Океан“ (Лондон, 2006), както и в списанията „Морски свят“, „Природа“, „Космос“, „Наука и техника за младежта“ и др. Венец на дългогодишна изследователска и фотографска дейност на Л. Клисуров в родното Черно море е уникалната книга „ЧЕРНО МОРЕ ПОД ВОДАТА“ (2008 г., 230 с.), в която са публикувани 248 прекрасни негови снимки, за които фотографът Иво Хаджимишев пише: „... те наистина са като приказки от Вълшебен свят, който остава невидим за всички нас“. Всички снимки за книгата са заснети с амфибиен лентов фотоапарат „Никонос“ на цветни диапозитивни филми със сериозен набор от висококачествени макро и широкоъгълни обективи, на свободно гмуркане (без акваланг).

По-едрата хищна ктенофора *Beroe ovata* прониква в Черно море от Атлантика около 10 г. по-късно. Тя следва прехраната си и е полезна, тъй като унищожава вредния вид *M. leidyi*

Ракът пустинник *Diogenes varians* живее в черупки на различни черноморски охлюви, вкл. в *Rapana* (*Rapana venosa*)

Морските кончета (Hippocampus guttulatus) са екзотични черноморски обитатели

Леководолазът Л. Клисуров проучва средновековна подводна находка на нос Шабла

За своята активна и високо професионална дейност като леководолаз, морски подводен фотограф и изследовател Л. Клисуров е получавал голям брой отличия, признания и награди, между които една от най-престижните е „Сребърен медал“ от анонимен конкурс на Световната федерация по подводна дейност (СМАС, 1993) г. Множество престижни награди и отличия са му присъждани и от национални конкурси, художествени и научни изложби в България - например наградата „Варна“ за постижения в подводната фотография (1999); Голямата награда на „Кодак“ (България) в конкурса „Свят в цвят“ (1999); специалната награда на I Международен фестивал по подводна фотография (Истанбул, 2001); Първа награда на II Международен фестивал по подводна фотография (Фамагуста, 2006) и др.

Дългогодишната активна пионерна дейност на Л. Клисуров в областта на леководолазното дело и подводната фотография у нас с право го нарежда днес в първите редици на най-заслужилите досега български специалисти в тези области на човешкото

познание. Той с достойнство заслужава да носи званието „Баш майстор“ в българската подводна фотография, от който могат да се поучат днес младите наши морски изследователи и фотографи. И сега Л.Клисуров продължава активно да се интересува и следи развитието на българската океаноложка наука, с готовност подпомага и обучава помлади изследователи и фотографи на подводния жив свят на Черно море. Редакцията на сп. „Природа“ – БАН честити приближаващия 75-годишен юбилей на нашия знаменит подводен изследовател и фотограф и му пожелава и занаяпред да подпомага и популяризира българската морска подводна дейност в страната и чужбина. Неговата годишнина е приятен повод за нас да го представим на нашите читатели с някои от неговите уникални фотоси от богатия и живописен подводен свят в Черно море, включени в забележителната му книга „Черно море под водата“.

Снимка и илюстрации – Корица и фигури от Атласа „Черно море под водата“ (2008)

Най-старият хляб

Сред многобройните хранителни продукти, използвани от човека, хлябът заема привилегировано място. Безспорно, той е най-разпространената храна, използвана от всички народи. Един гост се посреща у дома с „хляб и сол“, вярващите се молят за „хляба насъщен“, а в древния Рим дори неodobряваните властваци са се задържали, ако са успявали да осигурят „хляб и зрелища“ на народа си. Хлябът съпътства историята на цивилизацията от хилядолетия. До неотдавна се приемало, че хлябът станал „насъщен“ от времето на уседналия живот. Предполагаше се, че това е станало преди около 10 хиляди години, когато вече е възникнало селското стопанство и е започнало отглеждането на житни култури.

Най-нови изследвания на натуфийската култура, развила се в Леванта – област в източното Средиземноморие – показват, че носителите на тази култура, развила се около 12,500 – 9,500 г. пр. Хр., въпреки че са били предимно ловци, вече са гобили навиците на уседнало население. Учени от Университета в Копенхаген установяват, че тамошното население още от 14 600 до 11 600 г. преди Хр. можело да използва растения след определена преработка. Д-р Амалия Аранц-Отегуи (Amalia Arranz-Otaegui), г-р Тобиас Рихтер (Tobias Richter) и сътрудници от този университет предполагат, че още в неолита са се създали условия за възникване на земеделие, включително и намиране на методи за преработка на зърнени култури. Учените проучват останките на селището Шубайа (Shubaya) в североизточната част на Йордания, където намират следи от

праисторически огнища. От пепелта и остатъците от животински кости успяват да изолират двадесетина късчета от частично овъглени парченца преработен растителен материал. Задълбочени експериментални проучвания на овъгления материал с помощта на най-съвременни микроскопски и аналитични методи показали, че това са късчета праисторически хляб – доказателство, че преди около 14 400 години нашите прародители са използвали техниката на приготвяне на хляб. Авторите на това изследване са убедени, че производството на печен хляб е важна стъпка в напредъка на храненето на човека.

Авторите на изследванията върху най-стария хляб на Земята предполагат, че като зърнени култури отначало са били използвани ечемик, еднозърнест лимец, овес и груги подобни. Ядките

от тези растения са били стривани и в такова състояние смесвани с вода. Получената каша се подлагала на печене, при което се получавал античен хляб, който според авторите приличал на сегашна палачинка. Този хляб тогава е бил нещо труднодостъпно и поради това се е използвал само при тържествени случаи. Според една от съавторките на изследването, г-р Дориан Фулър (Dorian Fuller) „хлябът навремето изглежда се приемал като нещо необичайно“. Потребността от използването на хляб като храна обаче постепенно се разраствала и довела, според Дориан Фулър, до целенасоченото отглеждане на житни растения.

По scinexx